

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Οί ποιηταὶ δὲν γηράσκουν. «Παντοτεινὰ νεάζοντες καὶ αἰώνια παρθενοῖ», ὅπως τοὺς θέλει ὁ φιλόσοφος, (1) βλέπουν τὸν κόσμον ἐμπρός των αἰετοτε παρθένον καὶ νέον, ὡς ἦτο κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας, τὴν ὁποίαν οἱ ποιηταὶ πάλιν ἐφαντάσθησαν... Ἡ ποίησις εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ ἔκφρασις τῆς νεότητος, ὅπως αὕτη φανερώνεται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Γεράσιμος Μαρκοῤῥας ἀπεχαιρέτισε πρὸ πολλοῦ τὴν χρυσὴν ἡλικίαν τῆς νεότητος (2)· τί πρὸς τοῦτο; Οἱ στίχοι του γραμμένοι κατὰ διάφορα χρονικά διαστήματα καὶ πρῶτον ἤδη μαζευμένοι εἰς βιβλίον, (3) μοῦ παρέχουν ἐντύπωσιν εἰκόνας τῆς ἡθῆς ζωγραφισμένης ἀπὸ καλλιτέχνην ἐκ τῶν νεωτέρων, ὅχι τόσο ἐντυπωμένης διὰ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἐντελείας τοῦ σχεδίου, ὅσον γοητευούσης μετὰ τὴν γλυκεῖαν μουσικὴν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ χρωματισμοῦ. Αὕτη ἡ φιλολογικὴ ἀφάνεια τοῦ κ. Μαρκοῤῥα, ὅστις ἂν τυχὸν γνωρίζεται καὶ ἐκτιμᾶται ὡς ποιητῆς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, εἶνε τελείως ἄγνωστος ἔξω τῆς Κερκύρας, εἰς τὰς Ἀθήνας δέ, ὅπου ὑπάρχουν φιλιαναγνώσται καταβροχθίζοντες ἀπλήστως τὰ γλυκανάλατα μυθιστορήματα τοῦ Ὠνὲ καὶ τὰς φυλλάδας τοῦ τυχόντος λογοκόπου, ἐπάνω εἰς τὰ δάκτυλα μετροῦνται οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ ἀγαπῶντες τοὺς στίχους του, — αὕτη ἡ φιλολογικὴ ἀφάνεια τοῦ Μαρκοῤῥα, κάθε ἄλλο παρὰ τιμητικὴ διὰ τὸ ἑλληνικόν, ὅμως συντρέχει πρὸς δημιουργίαν τῆς σπανίας ἐκείνης ἀπολαύσεως, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἀνακάλυψις ἀγνώστου ποιητοῦ. Καὶ τὴν ἀπόλαυσιν ταύτην δοκιμάζουν οἱ τώρα πρῶτον ἀναγινώσκοντες τὰ «Ποιητικὰ Ἔργα», τὸ μέγα νέον τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς τοῦ ἔτους. Ἐνῷ διέτρεχα τὰς σελίδας — καὶ ὁμολογῶ ὅτι πρώτην φοράν ἀνεγίνωσκα τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν — καὶ συγκινημένος ἐλησμό-

νουν τὴν ἄχαριν πραγματικότητα ἡ ὁποία μᾶς περικυκλῶνει καὶ ἐβυθίζομεν εἰς τὴν ὄνειροπόλησιν τὴν ὁποίαν μόνον οἱ ἐμπνευσμένοι ποιηταὶ γεννοῦν, ἐσκεπτόμεν συγχρόνως: Τριάντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολωμοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ διδασκάλου τὸ πρῶτον ἤδη ἀναφαίνεται λαμπρύνον ἑλληνικοὺς στίχους μετὰ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης του. Ἐν ἀπὸ τὰ πλέον λαχταριστὰ ποιήματα τοῦ Μαρκοῤῥα εἶνε «Τὸ πρῶτο Ψυχόσάββατο», θρήνος ἡ μᾶλλον ὕμνος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σολωμοῦ. «Πέστε, Οὐρανογέννηταις», λέγει πρὸς τὰς Πιερίδας ὁ ποιητής,

Ποῦ δὲ θά πάῃ κ' ἡ Τέχνη του
Στὸ μνήμα ὡς πεθαμένη.
Ὅχι· τὰ νέα της πλάσματα
Ἦα θεῖα πουλιὰ, μιά μέρα
Θὰ χύσουν ἔς τὸν ἀέρα
Πρωτάκουστη φωνή!

Ἀπὸ τὴν «πρωτάκουστη φωνήν» αὐτὴν εἶνε γεμᾶτοι οἱ στίχοι τοῦ Κερκυραίου ποιητοῦ.

Α'

Ὁ κ. Μαρκοῤῥας ἀνῆκε εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων (ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἰς τὴν Κέρκυραν ἐδρεύει μικρὸν κόμμα, πρεσβεῖον περὶ γλώσσης συμβιβαστικὰς καὶ πλήρεις ὁρθοφροσύνης ἀρχάς· ὁ κύριος Πολυλάς, ὁ κύριος Καλοσγοῦρος εἶνε οἱ εὐφραδέστεροι διερμηνεῖς τῶν ἰδεῶν τοῦ κόμματος) οἱ ὅποιοι μετὰ φρίκην βλέπουν τὸ ἀφύσικον περιτύλιγμα τῆς γλώσσης ἐντὸς τῶν νεκρῶν τύπων τῆς ἀρχαίας. Γνήσιος καὶ εἰς τοῦτο κληρονόμος τοῦ Σολωμοῦ, συγκαταλέγεται μετὰ τοὺς ποιητὰς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ὁ πεζὸς λόγος πολὺ ὀλίγον διαφέρει κατὰ τοὺς τύπους, ἢ καὶ καμμίαν διαφορὰν δὲν ἔχει, ἀπὸ τὸν ποιητικόν. Ἀπὸ τὰς δύο τρεῖς συντόμως σημειώσεις τὰς ὁποίας θέτει κάτω τῶν στίχων του δυσκόλον νὰ συμπεράνῃ κανεὶς τὴν ἄξιαν του ὡς πεζογράφου. Ἀλλ' ἐνταῦθα μᾶς ἐνδιαφέρει μόνον ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ποιητὴς εἰσορᾷ εἰς τὰ βαθύτατα τῶν καρδιῶν ἡμῶν θριαμβευτικῶς μετὰ ὅλην τὴν δύναμιν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν καθαρότητα τῶν πλάσμάτων τῆς τέχνης του, ἐλεύθερος ἀπὸ τοὺς στηθοδέσμους καὶ τὰ ψιμύθια, τὰς συνταγὰς καὶ τὰς ἀλυσίδας τῆς καθαρειούσης. Καὶ τί ἄλλο σημαίνουν ἄφ' ἐνὸς ἡ ἀπαράμιλλος χάρις τῶν δημοτικῶν μας ἁσμάτων καὶ ἄφ' ἑτέρου τὸ

(1) Taine, Histoire de la littérature anglaise. Tom. V. Tennyson.

(2) Γεράσιμος Μαρκοῤῥας. Μελέτη ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ «Παρνασσῷ» ὑπὸ Θ. Βελλιανίτου.

(3) Γερασίμου Μαρκοῤῥα Ποιητικὰ Ἔργα 1890. Ἐν Κερκύρᾳ βιβλιοπωλεῖον Γούλη. Ἐν Ἀθῆναις βιβλιοπωλεῖον Κασδόνη.

γεγονός ὅτι οἱ ἀληθινώτεροι ποιηταὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἶνε οἱ γράψαντες εἰς γλώσσαν δημοτικὴν, εἰμὴ ὅτι ἡ δημοτικὴ αὕτη δὲν εἶνε ἀπλῶς ἐνδύμα τὸ ὁποῖον ἐκλέγει ἡ ποίησις διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον, ἀλλὰ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τῆς ἐμπνεύσεως, μορφὴ ἀχώριστος τῆς ποιητικῆς ψυχῆς ;

« Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἡ ποίησις χαίρει τὸ προνόμιον ἰδιαιτέρας διαλέκτου συνδυαζομένης οὕτως ὥστε νὰ καθιστᾷ τὴν ἑκφρασιν ἐν γένει μουσικωτέραν καὶ ἰδιαιτέρας νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὴν περισσώτεραν ζωηρότητα καὶ περισσώτερον τόνον. Τὸ εἶδος τῆς διαλέκτου ταύτης καὶ οἱ κανόνες τῆς χρήσεως αὐτῆς μεγαλῶς διαφέρουν, ἀλλὰ καθολικὸς εἶνε ὁ χαρακτήρ αὐτῆς, ἐξαρτώμενος ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθικῶν ὅρων τῆς ποιήσεως καὶ ἐπιβάλλων ἀνεξαιρέτως παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς, τρόπους, ἀναστροφάς, συντομίας καὶ σχήματα, ἄγνωστα εἰς τὸν πᾶν λόγον καὶ ἀνεκτὰ μόνον καθ' ὃ ἐκδηλοῦνται ἰδιαιτέραν ψυχολογικὴν κατάστασιν. Ὅπως ἤμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν μουσικὴν ὡς τὴν φυσικὴν διαλεκτὸν τῶν ἤχων ἐξηρμένων εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἐντάσεως, οὕτω καὶ περὶ τῆς ποιήσεως δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι εἶνε ἡ ἑξαρσις τῆς γλώσσης διὰ τῆς ἐξογκώσεως ὅλων τῶν μέσων τῆς ἑκφρασεως τῶν ὁποίων εἶνε δεκτικὴ. ⁽¹⁾ Μὲ ἄλλους λόγους μᾶς διδάσκει ἡ Αἰσθητικὴ ὅτι ἡ ποιητικὴ γλώσσα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη τις πλὴν τῆς δημοτικῆς. Διότι ποῖος ποτὲ ἐσκέφθη νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ὑπέροχον ζωὴν καὶ τὸ περισσὺ ἐντονον καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως τῆς δημοτικῆς γλώσσης ; Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐξελέγχοντες αὐτὴν ὡς ἀνεπαρκῆ, καὶ βαρβαρικὴν καὶ ὡς ὄργανον ἀμυθῶν καὶ ἀμελῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιμελοῦνται ἢ δὲν φροντίζουν νὰ ὑψωθῶν μέχρι τῆς δυπροσίτου κορυφῆς ἐφ' ἧς ἐδρεῖται λευκὴ καὶ ἀσπίλος ἡ καθαρεύουσα ⁽²⁾ (ὡς νὰ μὴ ἀπαιτῇ ἡ χρῆσις καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς δημοτικῆς ἴσον βαθμὸν ἐπιμελείας καὶ φιλοκαλίας ἐκ μέρους τῶν εὐσυνειδητῶν χειριστῶν αὐτῆς ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἢ ὡς νὰ συμβιβάζωνται αἱ ἐννοιαὶ τῆς ἀνεπαρκείας καὶ βαρβαρότητος πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἥτις διὰ τῆς γλώσσης αὐτῆς θαυματουργεῖ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν) καὶ αὐτοὶ οἱ κοπτόμενοι ὑπὲρ τῆς καθαιρεύσεως ποσάκις τῆς ἡμέρας, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν χωρὶς καλὰ νὰ τὸ ἐννοοῦν, δὲν καταφεύγουν εἰς τὰ ζωποικὰ τῆς ναματᾶ, ὅσκις ὁμιλοῦντες, καὶ γραφοντες ἐτι, αἰσθάνονται ἀναπόδραστον τὴν ἀναγκὴν νὰ δώσουν εἰς τοὺς λόγους

τῶν τόνον καὶ ἑκφρασιν καὶ ζωὴν ; Μὲ τὴν γλώσσαν αὐτὴν, παρὰ τὴν σχολαστικὴν ἐπίδρασιν τῆς ψευτοεκπαιδεύσεως, γραμματισμένοι καὶ ἀγράμματοι σκέπτονται καὶ αἰσθάνονται τῆς γλώσσης αὐτῆς « τὴν εὐτραπελίαν, τὸ βαθύ αἶσθημα τὴν μεζονα ἰσχύιν καὶ ζωτικότητα καὶ ἐντεῦθεν τὴν μεγάλην χρησιμότητα αὐτῆς εἰς ἐκεῖνα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, ἅτινα πρὸ πάντων χρήζουσι τῶν ἀρετῶν αὐτῶν τ. ε. εἰς τὴν λυρικὴν, κωμικὴν, ἐπικὴν ποίησιν καὶ εἰς τὰ διηγήματα ⁽¹⁾ », ἀνεκῆρυξεν ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ οἱ ἐπιστημονικῶς πιστοποιοῦντες τὸ ἀδιασάλευτον παρ' ἡμῖν κράτος τῆς καθαιρεύσεως καὶ στενωῶς συνδεόμενοι πρὸς τοὺς προμάχους τοῦ « ἀκραίφνου ἀττικισμοῦ. » Τὴν γλώσσαν αὐτὴν ἀπέδειξαν μοναδικὸν ὄργανον φιλολογικῆς παρκαγωγῆς οἱ ποιηταὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς γλώσσης αὐτῆς ὁ Μαρκοῦς ἐνέκλεισεν εἰς ἀψόγους στίχους νόημα καὶ αἶσθημα τὰ ὁποῖα μᾶς συγκινοῦν καὶ μᾶς ἐκπλήττουν.

Μᾶς συγκινοῦν διότι ἀπευθύνονται κατ' εὐθείαν εἰς τὰς καρδίας μας. Ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐκπλήττουν, διότι λέξεις τοῦ λαοῦ, τόσον συνειθισμένας, τόσον ἀπλᾶς καὶ ταπεινάς κυκλοφορούσας καὶ εἰς τῶν χυδαιοτέρων τὰ στόματα, ἑξαφνα ὡς διὰ μαγικῆς τινος ἐπιρροῆς τὰς βλέπομεν νὰ ἐκφράζουσι κατὰ τι ἀνώτερον τοῦ κοινῶς σημασινομένου ὑπ' αὐτῶν, νὰ πλέκωνται εἰς φράσεις αἰθερίους, καὶ νὰ σχηματίζουν στίχους ἀποδιδόντας καὶ τὰ λεπτότατα νοήματα. Ὅσον καὶ ἂν πιστεῶμεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς δημοτικῆς, ἡ μεταμόρφωσις αὐτῆς, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὅρου, δὲν εἶνε πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνήθως ἀντιλαμβανόμεθα μόνῃ ἡ ποίησις ἐνῶ πάντα τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου κατακλύζει ἡ καθαρεύουσα, ἐκληρονόμησε τὴν ἱεράν παράδοσιν τῆς δημοτικῆς ; ἀλλ' ἡ ποίησις τόσον σπανίως λαλεῖ εἰς τὴν χώραν μας, τόσον μετρημένα καὶ ἀκριβᾶ εἶνε τὰ λόγια τῆς, ὥστε πῶς νὰ μὴ ἐκπληττώμεθα, ὅταν τὰ ἀκούωμεν ; Ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ γλώσσα τοῦ ποιητοῦ συλλέγει ἀνεξετάστως ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ καὶ υἱοθετεῖ πᾶσαν λέξιν ἡ γλώσσά του, ὅσον καὶ ἂν εἶνε δημοτικὴ, ἐξευγενίζεται ὑπ' αὐτοῦ ; ἐκλέγεται καὶ ξεχωρίζεται μὲ πᾶσαν φροντίδα ἀπὸ ἐκείνας τὰς λέξεις αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν πρὸς αὐτὴν ὡς ἡ ἥρα πρὸς τὸν σίτον. Ὑπάρχουν λέξεις ἄμουσοι, ἀνεξαρτήτως τοῦ δημώδους ἢ τοῦ καθαρεύοντος αὐτῶν, ὑπάρχουν λέξεις αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀναγκάζουν νὰ προσέχωμεν παρὰ πολὺ εἰς αὐτάς, καὶ λέξεις αἱ ὁποῖαι εἶνε τόσον ἀναιμικαί, ὥστε μεταδίδονται ὡς μόλυσμα εἰς ὁλόκληρον τὴν περίοδον

(1) L' Esthétique par Eugène Veron.

(2) Κλέωνος Παχναβῆ Σκέψεις περὶ γλώσσης ἐν « Ἑλλάδι » Ἀμστελδαμου.

(1). Γ. Χατζηδάκι, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι.

εἰς τὸ ποίημα πολλακίς ὁλόκληρον καὶ ἂν ἀληθεύῃ πῶς εἰν' ἐκάστη λέξις «un être vivant,» καθὼς εἶπεν ὁ μέγας ποιητής, (1) ὑπάρχουν λέξεις, αἱ ὅποιαι ὅσον καὶ ἂν εἴνε ζωνταναί, μας εἶνε, ἄγνωστον διατί, ἀντιπαθητικαὶ καὶ ἀπεχθεῖς. Καὶ τέλος ὑπάρχουν λέξεις αἱ ὅποιαι ὅσον καὶ ἂν μωσχοβολοῦν ἄγνόν καὶ ἰσχυρόν τὸ λαϊκὸν ἄρωμα, δὲν ἐννοοῦνται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ ὅποιοι ποτὲ εἰς τὸ σχολεῖον δὲν τὰς ἤκουσαν οὐδὲ τὰς ἀνέγνωσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας, οὐδὲ τὰς ἀντελήφθησαν εἰς τὰς πολιτικὰς συζητήσεις τῶν καφενείων, καὶ εἰς τὴν κουβέντα τῶν οἰκογενειακῶν συναναστροφῶν, τῶν μαγειρευομένων μὲ τὸ λεπτόν ἄλας τῆς καθαρεύουσας. Κατὰ τῶν λέξεων τοῦ τελευταίου τούτου εἵδους συχνὰ προσκρούουν οἱ ἀναγνώσται τῶν ποιημάτων ἐκείνων τῆς δημώδους, τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς φιλοδοξοῦν νὰ διαμορφώσουν τὴν γλῶσσαν ὅχι τόσον ἐξ ὑποκειμένου καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἐκάστοτε ὑπαγορεύσεις τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλοκαλίας, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἀντικειμενικώτερον εἰς ἐναρμόνιον σύνολον δι' αὐστηρῶς ὁμοιογενῶν τύπων καὶ λέξεων. Οὕτω ἡ γλῶσσα τοῦ Μαρκοῦ πλουσία καὶ ἁρμονική, ἐκ τοῦ λεξικοῦ τῆς καθαρεύουσας σχεδὸν καμμίαν λέξιν δὲν δανεῖζεται καὶ πάντοτε σχηματίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τύπων τῆς δημώδους. Δύο μεγάλα ποιήματα δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὸν «Ὅρκον,» τὸ μέγιστον καὶ βαρύτερον τῶν «Ποιητικῶν ἔργων,» ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν ἐντέλειαν· ὁ «Ἐρωτόκριτος» καὶ ὁ «Θανάσης Διάκος» τοῦ Βαλαωρίτου. Ὁ «Ἐρωτόκριτος» εἶνε γεμάτος ἀπὸ γλωσσήματα τοῦ κρητικοῦ ιδιώματος, τὰ ὅποια κάμνουν πολὺ δυσχερῆ τὴν ἀνάγνωσίν του· ὁ ποιητής τοῦ «Διάκου» ἠναγκάσθη νὰ ἐρμηνεύσῃ εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων του λέξεις τινὰς καὶ φράσεις τῶν Ἑπειρωτικῶν βουνῶν, ὡραίαις ὡς μερικὰ ὀρεοσίθια φυτά, τῶν ὁποίων τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἄρωματικὴν χάριν δὲν ὑποπτεύομεν ἂν οἱ δοκησίσσοφοι κάτοικοι τῶν βορβορωδῶν πόλεων. Καὶ ἐν τῷ «Ὅρκῳ», σπανίως ὅμως, προσκρούομεν ἐναντίον λέξεων τινῶν πρωτακούστων εἰς τὰ ὧτα τοῦλάχιστον τῶν μὴ προσοικειωμένων τελείως τὸ Ἑπτανησικὸν ἰδίωμα.

Κατὰ μέρος ἀφίνοντες τὸν Ἐρωτόκριτον, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸ ἀπώτερον περὶ λυθόν, βλέπομεν ὅτι καὶ ὁ «Διάκος» καὶ ὁ «Ὅρκος» εἶνε γραμμένον κατὰ ζῆλον ἀντικειμενικῆς μᾶλλον διαμορφώσεως τῆς ποιητικῆς γλώσσης, ὅπερ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθιστᾷ εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῶν, κατὰ γενικὸν κανόνα, δυσνόητους λέξεις τινὰς καὶ φράσεις· ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων τούτων, ὅσον καὶ ἂν εἴνε σχετικῶς ἐλά-

χιστος καὶ ἀσήμαντος, ἀρκεῖ—ὦ εἰρωνεῖα τῶν ἀντιθέσεων!—ὅπως ἐπιδράσῃ ἐπιζημιῶς ἐπὶ τῆς δημοτικότητος τῶν ἔργων ἐκείνων ἴσα ἴσα, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα εἶνε ἡ μᾶλλον ἀνόθευτος δημοτική. Ἐνόςφ διαρκεῖ ἡ πολυκύμαντος αὕτη κατάστασις τῆς γλώσσης, καὶ πρὶν ἡ δημοτικὴ μετὰ μακρὰν ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἐξέλιξιν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐπιβληθῇ εἰς τὴν ἐθνικὴν συνειδήσιν ὑπὸ σειρᾶς δυνατῶν ποιητῶν μὲ ὅλον τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν λέξεων καὶ τῶν τύπων τῆς, οἱ ποιηταὶ μας θὰ προσκρούωσι κατὰ τῶν σκοπέλων τούτων, καὶ ποτε θὰ ὑπερισχύῃ παρ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς ἐμπειρικῆς φιλοκαλίας περὶ τὴν γλῶσσαν, ποτε δὲ ἡ τάσις τῆς χρήσεως τῆς γλώσσης ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον κατ' ἀρχὴν προδιαγραφείσιν. Ὅπως λέγομεν συνήθως, τὸ ζήτημα εἶνε ἀπλῶς ζήτημα χρόνου.

Ἡ γλῶσσα τῶν «Ποιητικῶν ἔργων» σύγκειται ἀπὸ λέξεις πανελληνίως δημοτικὰς καὶ ἀπὸ λέξεις ὅλως ιδιωματικὰς (αἱ δευτέραι ἀποτελοῦν ἀσθενεστάτην μειοψηφίαν)· ἀπὸ λέξεις ἀπλᾶς καὶ εὐκρινεῖς, καὶ ἀπὸ λέξεις κεκαλυμμένας ὡς ὑπὸ διαφανοῦς τινος πέπλου, παρέχοντος εἰς αὐτὰς τὴν χάριν τοῦ μυστηρίου· ἀπὸ λέξεις νομοθετημένας εἰς τὸ λεξιλόγιον τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ λέξεις πλασμένας ἐξ ἀναλογίας· ἀπὸ λέξεις, τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην μεταχειρίζομεθα, μὲ τὰς ὁποίας γελῶμεν καὶ θρηνοῦμεν, ἀγαπῶμεν, πονοῦμεν, αἰσθανόμεθα καὶ παθαίνομεθα· καὶ ἀπὸ λέξεις τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν μὲν εἰς κοινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν καταφεύγομεν εἰς τὸ λεξικὸν διὰ νὰ τὰς ἐννοήσωμεν αὐταὶ ἀπομένουν εἰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν ποιητῶν, καὶ ἀποτελοῦν τὸ μέγα θέλημα τῆς δημοτικῆς ἐν τῇ ποιήσει. Μὲ τὴν ἀπλήρην μελωδίαν θωπεύουν τ' αὐτὰ μας ἐκείνα τὰ ἄσυναίρετα, καὶ τί γραφικὴν δύναμιν ἐγκλείουν ἐκείνα τὰ σύνθετα, θρίαμβος τῆς γλώσσης, εἰς μίαν λέξιν περικλείοντα ὁλόκληρον εἰκόνα. Τὴν σημάειν τοῦ ἐπιθέτου κατενόησεν, ὡς ἀληθῆς καλλιτέχνης, ὁ Μαρκοῦς· φροντίζει νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἐπίθετον ἐντονον καὶ πλαστικόν, ἢ σπάνιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἢ ἐν τῇ συναρμογῇ μετὰ τῶν οὐσιαστικῶν. (Ἵπνόγυρτο κεφάλι, καλοθύμητη παραμονή, θεοστήριχτη ἐλπίδα, θεόργιστο μίσος, χαμηλόφωνη χαρὰ, ἄσπαρτος βυθός, τετραπανῶτα κουφάρια, ἀσυντρόφιστη ψυχὴ, ἀκριβοπότιστα δῶρα, ἀνοιχτόκαρδο θάρος κτλ.) Σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τοὺς στίχους τοῦ ἐπιθέτου τετριμμένον καὶ ἄχρουν, ἀπλῶς διὰ παραγέμισμα. Ἀλλ' ὅτι καλοῦμεν παραγέμισμα εἶνε ὅλα· ἄγνωστον εἰς τὴν στιχουργίαν τῶν «Ποιητικῶν ἔργων.» Καὶ αἱ λέξεις αὗται συντίθενται ὅχι κατὰ τὸν ἀπλοῦν καὶ στοιχειώδη τρόπον τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, ἀλλὰ κατὰ τρόπον περίπλοκον, τεχνικώτερον, καὶ

(1) V. Hugo Les Contemplations.

σχηματίζουν συνεπτυγμένες και μελωδικές φράσεις, και αἱ φράσεις πλέκονται εἰς στίχους ἀμέμπτου κατασκευῆς, και οἱ στίχοι πλάσσονται εἰς στροφάς ἢ ἐκτείνονται εἰς περιόδους μακράς και ἄδρας, τὰς ὁποίας μία πνοή ἐμψυχώνει· στροφάι και περίοδοι αἱ ὁποῖαι πότε μὲν ἡρέμα και μαλακῶς, πότε δὲ γοργότερον και ἐντονώτερον, ἀλλ' ἀσφαλῶς πάντοτε χωροῦσαι, εἰς τὸ τέλος συνήθως περιέχουν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, τὸ νόημα, τὴν μεταφοράν, τὴν παρομοίωσιν, τὴν εἰκόνα, ἣτις ἐκρήγνυται φωσφορίζουσα, λαμπρά· οὕτω τὰ κύματα συνωθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διαδέχονται κολπούμενα τὸ ἐν τὸ ἄλλο μέχρι οὐ παταγωδῶς ἐκρήγνυται κατὰ τῆς ἀκτῆς ἀφροστέφανα. Καὶ οἱ στίχοι ἀμέμπτου κατασκευῆς, ἐπαναλαμβάνω, τεχνουργημένοι σύμφωνα πρὸς ἀπαράθτους κανόνας και ἀπορρέοντες ἐκ βαθείας γνώσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ ῥυθμοῦ. Οἱ στίχοι τοῦ Μαρκοῦ δὲν εἶνε στίχοι «ῥέοντες,» ὅπως καλοῦμεν τοὺς νερούλους και χαύνους δεκαπεντασυλλάβους και τοῦ μετριωτάτου στιχοπλόκου, ὅταν θέλωμεν νὰ ἀπαλαχθῶμεν αὐτοῦ μὲ ἕνα εὐκολον ἔπαινον. Τὸ εὔρουν τῶν στίχων ἡμπορεῖ νὰ καταλογισθῇ ὡς προτέρημα ὡσάκις συνοδεύεται ὑπὸ λεκτικῶν χαρισμάτων οὐσιωδεστέρων, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ τὸ α καὶ τὸ ω τοῦ στιχοιργικοῦ κάλλους, ὅπως μερικοὶ νομίζουν· τούναντίον ἡ ῥευστότης αὕτη παντοῦ και πάντοτε ὁμοιομόρφως και μονοτόνως χυμένη καθιστᾷ τὸν στίχον πεζόν, ἄχαριν, δυσκόλως ἀνεκτὸν εἰς τῶν φιλοκάλων τὴν αἴσθησιν. (Μήπως ῥέουν οἱ στίχοι τοῦ «Λάμπρου», τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», και οἱ μᾶλλον συκινούντες ἡμᾶς και οἱ κοινῶς ἀποθαυμαζόμενοι ἐξ αὐτῶν); Ἀλλ' ἂν δὲν εἶνε ῥέοντες οἱ στίχοι τῶν «Ποιητικῶν Ἔργων» εἶνε κατ'ἐξοχὴν εὐρυθμοί, ὅπερ πολὺ διαφέρει. Δὲν ῥυθμίζονται ὅπως κρούεται τὸ τύμπανον ἢ ὅπως ἡ σφύρα καταφέρεται ἐπὶ τοῦ ἄκμονος μὲ διηνεκὴ μονοτονίαν κινήσεως, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τι τὸ καλλιτεχνικόν και λυπεῖ τὴν αἴσθησιν· ἀλλὰ ῥυθμίζονται ὁργανικώτερον, ποιικίλως συμπλεκόμενοι και μὲ ἁρμονικὸς ἀντιθέσεις, διὰ τῆς ἀπταιστού διαδοχῆς τῶν τόνων, τῆς εὐρείας χρήσεως τῶν συνιζήσεων και τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως τῶν χασμωδιῶν. Δὲν εἶνε ἀμφιβολία ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι εἶνε οἱ εὐφωνότατοι πάντων ὅσους μᾶς ἔδωκεν ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ποίησις. Πρὸ τῆς μετρικῆς τοῦ Μαρκοῦ ἡ μετρικὴ τῶν ποιητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως και τῶν Ἀθηναίων (ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν μελέτην τῆς κυρίας Ἀδὰμ «Περὶ συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν») φαίνεται παιδαριώδης και ἀκαλαίσθητος· παιδαριώδης, διότι φροντίζει μόνον περὶ τοῦ τονισμοῦ, τοῦ προχειροτάτου και μηχανικωτάτου ἀκαλαίσθητος διότι

εἶνε γεμάτη ἀπὸ χασμωδίας παντὸς εἶδους· και ἡ χασμωδία εἶνε ἡ φυλλοξήρα τοῦ στίχου, ὅπως εἶνε ἡ συνιζήσις ἰσχυρὸν στοιχεῖον κάλλους, παρέχουσα εἰς τὸν στίχον κυματηρόν τι και τρομῶδες· και τῆς συνιζήσεως οὐδέποτε, ἢ σπανιώτατα και τυχαίως ὅλως, γίνεται χρήσις εἰς τοὺς στίχους ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὅταν δὲν εἶνε κακόφωνοι εἶνε ἀποκλειστικῶς μονόχορδοι. Εἰς τὰς 400 σελίδας τῶν «Ποιητικῶν Ἔργων» δὲν ἀπαντᾷτε συμπλοκάς ἀμελεῖς και κακοζήλους συγκρούσεις φωνήεντων και συμφώνων· τὰ φωνήεντα, τὰ ὁποῖα χρωματίζουν τὸν στίχον, και τὰ σύμφωνα τὰ ὁποῖα τοῦ δίδουν νεῦρα, ἐναλλάσσονται ἐκάστοτε καλλιφθόγγως, και διττῶς οἱ στίχοι τοῦ Μαρκοῦ κατασκευάζονται· μὲ συνιζήσιν, και χωρὶς συνιζήσιν. Οἱ πρῶτοι ἀφθονοῦσιν εἰς φωνήεντα, τὰ ὁποῖα κατ'ἀπαράβατον κανόνα, δὲν συναντῶνται εἰς τὴν ἀρχὴν και τὸ τέλος παρὰ διὰ νὰ συνεκφωνηθῶσι, διὰ νὰ συζευχθῶσι τὰ δύο εἰς σάρκα μίαν· οἱ δεῦτεροι ὑπερέχουσιν εἰς σύμφωνα· κανὼν και ἐνταῦθα σχεδὸν ἀπαράβατος· ἂν ἡ ἡγουμένη λέξις τελειώνη εἰς φωνήεν, ἡ ἐπομένη ἀρχίζει ἀπὸ συμφώνων· και οὐδέποτε παύει ἡ χαλαροῦται ἡ φροντίς περὶ τῆς ἁρμονικῆς ἐναλλαγῆς τῶν συλλαβῶν. Οἱ στίχοι τοῦ πρώτου εἶδους, μουσικώτεροι, ἔχουν τι τὸ θηλυκόν και τὸ ἡμερον και βελουδένια εἶνε ἡ ἀπαλότης των, τοῦ δευτέρου εἶδους, ἄρρενωποί, ἐντονοί, ἔχουν τὴν λειότητά, ἀλλὰ και τὴν στερεότητα τοῦ μαρμαροῦ. Θέλετε και ὑποδείγματα; Ἰδοὺ στίχοι μὲ συνιζήσιν· τοὺς παραθέτω, παραλαμβάνων τυχαίως και ἀσυνδέτως.

Και νέα σὲ κάθε φλέβα της γλυκάδα οὐράνια τρέχει...
Σβυσμένα, εὐθὺς ὁπώφεξε τοῦ λογισμοῦ κ' ἡ ἀχτίνα,
Τὰ ὀνειράτά της ἔμειναν· ἄστρα οὐρανοῦ κ' ἐκεῖνα...
"Ἄν και τὰ πάντα ὀλόγυρα 'ς τὰ μαῦρα ἡ νύχτα βάφει,
Μὲ ὀρυμνιὰ πετιῶνται σὰν πουλιά σὲ ἀθέριστο χωράφι...
... Μὲς 'ς τὴν ψυχὴ μου ἀπόμεινε, προικὸ τ' ἀνθρώπου, ὁ πόνος....

Πνεῦμα ὀλόγαρο δὲν σ' εἶδα
Μὲ ἀναγάλλιασι ποτέ.
Κλαίω τὴ μαύρη μου πατρίδα·
Εἶμαι ἀναίσθητος γιὰ σέ.

Και ἐν συνεχῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Ἀρίον :

Τὰ θεῖα τραπέζια τ' οὐρανοῦ γιὰ ἴλιγο παραιτώντας
Ἐκεῖ κατέβηκε ἡ Χαρά, και ἀνάλαφρα περτοῦσε,
Ἐ τὰ μαῦρα, 'ς τὰ κατὰλευκα, 'ς τὰ ὀλόξανθα κεφάλια,

Ἐγέλας 'ς ὅλους· τὸ χρυσὸ και ξέχειλο ποτῆρι
Τρυγῶ γύρω φέροντας, ἀγάπαε νὰ σκορπίῃ
Ῥόδα σὲ κάθε πρόσωπο, σὲ κάθε μάτι ἀχτινές.

Και στίχοι χωρὶς συνιζήσιν :

Τὸ πνεῦμα ποὺ κατάκαρδα προφητικὰ μοῦ κρένει
Μοῦ τάξει πῶς θὰ μείνωμε γιὰ ἴλιγο χωρισμένοι...
Σὰν τὸ πουλάκι ποὺ μὲ μίαν θανατερό μολύβι
Τὴν ἀπλωτὴ φτερογὰ του σκληρὰ κατασυντρίβει...
Ἐκαμε πλάτανον ἐσὲ τὸ λυγερὸ καλάμι....

Σ τὸ σπίτι ξανάγυρε
 Προτοῦ ν' ἀνασάνῃ.
 Τὸν Πλάστη δοξάσατε!
 — Σ τὰ τέκνα τῆς κάνει·
 Τὰ μαῦρα! πεινᾷτε;
 Χλωρὰ βλασταρόπουλα
 Σὲ ἴλιγο θὰ φᾶτε.

Μὴ φοβηθῆς καμάρι μου, μὴ φοβηθῆς, κοιμήσου!

Εἶχε σύναυγα προστάζει
 Ποῖν κανεῖς τὸ δρόμο πάρη
 Νὰ τῆς φέρουν γιὰ τ' ἀμάξι
 Ἐνα κάτασπρο ζευγάρι.

Στίχους κατ' ἄλλον τρόπον σχηματισμένους ἢ
 ὡς οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες, ματαίως θὰ ἀνα-
 ζητήσετε εἰς τὰς 400 σελίδας τῶν «Ποιητικῶν
 Ἔργων.» Δι' ὁμοιοκαταληξίαι των εἶνε ἐπαρκεῖς,

ἀλλ' ὅχι πλούσιαι, ὅπως τὰς θέλουν οἱ ποιηταὶ
 τῆς νεωτέρας γενεᾶς· ὁ ποιητὴς ἀφιερώνει ὅλην
 τὴν φροντίδα του εἰς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν συνι-
 ζησιν καὶ εἶνε ὀλιγακρέστερος εἰς ὅτι ἀποβλέπει
 τὴν κατάληξιν· αἱ ὑψύτονοι ὁμοιοκαταληξίαι
 του εἶνε κατὰ τὸν ἰταλικὸν τρόπον, ὅπως τὰς με-
 ταχειρίζονται οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑπτανήσου· πλήν
 τοῦ «Νανουρίσματος», ὅπου ἠθέλησε νὰ μᾶς δεί-
 ξῃ ὅτι δὲν ἀγνοεῖ τὴν χάριν καὶ τῆς πλουσίας
 καὶ ἀφόγου ὁμοιοκαταληξίας.

Αὐτὰ διὰ τὴν μορφήν· ὑπολείπεται νὰ ρίψω-
 μεν ἐν ἡ δύο ἐρευνητικὰ βλέμματα καὶ εἰς τὴν
 ψυχὴν τῆς ποιήσεως αὐτῆς.

*Ἐπταὶ τὸ τέλος

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΛΥΓΕΡΗ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 86

Ἡ Ἀνθὴ ἀνεκίνει τὴν κεφαλὴν προθύμως
 παραδεχομένη τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ἀνδρός
 τῆς. Κ' αἴφνης ἡσθάνθη ἔλξιν ἀκράτητον πρὸς
 αὐτὸν καὶ τοὺς λόγους του. Ἀπεμακρύνθη τοῦ
 παρθύρου κ' ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ ἀν-
 δρός τῆς. Ἐβαρύνθη πλέον ν' ἀκούῃ αὐτοὺς τοὺς
 μεθύουσ· ἐκεῖνοι οἱ ἦχοι τοῦ ταμπουρά εἰσέ-
 δουσιν εἰς τὰ νεῦρά τῆς καὶ τὰ κατέσχιζον· ἐκεῖνα
 τὰ τραγοῦδια, τὴν ἐτάρασσον! . . . Καλλίτερον
 ἐκεῖ, πλησίον τοῦ ἀνδρός καὶ τοῦ τέκνου τῆς.
 Τῇ προσμεδιᾷ ὁ εἰς τῇ κάμνει λαμπροὺς οἰκο-
 νομικοὺς συλλογισμοὺς ὁ ἄλλος.

— Καὶ ἀργότερα, ποῦ λές, ἔρχονται 'ς τὸν
 κύριον Νικολό σου καὶ βάνουν ἀμανάτι τὸ κοντο-
 γοῦνι τοῦ γάμου! . . προσέθηκεν ὁ Διβριώτης
 ὑπερφάνως.

Ἡ Ἀνθὴ ἠτένισε μεγάλως τὸν ἄνδρα τῆς· ἡ
 διψα τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ ὑπερφάνεια τῆς ἐξου-
 θενώσεως τῶν ἄλλων, ἔπαιζον ἐναλλάξ εἰς τοὺς
 ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν δύο. Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ Βρανᾶς
 μίαν ἡμέραν πενόμενος καὶ λιμώττων θὰ προσ-
 ἐφευγεν εἰς τὸν ἄνδρα τῆς· ὅτι ἡ Βασιλικὴ θὰ
 ἐνεχυρίαζεν εἰς αὐτὸν τὸ πλούσιον κοντογοῦνι
 τῆς, ἐκεῖνο ὅπερ μετὰ τόσου κόμπου ἔφερεν ὅτε
 ἦτο νόμφη, ἐχαροποιοῦν τὴν νεκρὰν γυναῖκα.
 Ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ἐβλεπε τώρα τὸ ἀνδρόγυνον
 ἐκεῖνο, τὸ ὑποῖον ἐναλλάξ διήγειρε τὴν ἀγάπην
 καὶ τὸν φθόνον τῆς, ἡμίγυμνον καὶ τεῖνον ἐπαί-
 τιδα χεῖρα πρὸς αὐτήν, τὴν ἀρχόντισσαν! . .
 Καὶ αἴφνης ἡ ὑπερφάνειά τῆς ὑπερήρθη εἰς
 χονδρὸν ἐγωϊσμὸν καὶ κόμπον, διότι ἦτο γυναῖκα

τοῦ Νικολοῦ, ἐνὸς πλουσίου ἐμπόρου, εἰς τοῦ
 ὁποίου τὴν οἰκίαν κατέφευγον οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ
 πεινασμένοι! . . Καὶ τὸ βλέμμα τῆς γυναικὸς
 προσεκολλήθη διψαλέον καὶ περιέλουσε μὲ θαυ-
 μασμόν καὶ ἀφοσίωσιν καὶ στοργὴν τὸν Νικολόν.
 Κ' αἴφνης ὑπὸ ἀκρατήτου ὁρμῆς καὶ πόθου κα-
 ταληφθεῖσα, περιέβλεπεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς
 τοῦ παιδίου καὶ τὸν πατέρα καὶ προσεκολλήσε
 παρατεταμένον καὶ διάπυρον φίλημα ἐπὶ τῆς
 πρειᾶς τοῦ Διβριώτου. . .

Ἡ ἀφομοίωσις ἐπῆλθε πλήρης. Ὁ τι δὲν
 κατώρθωσαν αἱ θερμαὶ συμβουλαὶ τῆς Κυρᾶς
 Παναγιώτεινας καὶ αἱ ἀδιάκοποι προσπάθειαι
 τῆς Φρόσως, κατώρθωσε μόνη τῆς ἡ φύσις. Ἡ
 φύσις, ἡ παντοδύναμος θεὰ, ἥτις μικρὸν κατὰ
 μικρὸν παρήλλαξε τὸ σῶμα καὶ προδιέθεσε τὴν
 ψυχὴν τῆς Ἀνθῆς εἰς πλήρη συνεννόησιν μετὰ
 τῆς ψυχῆς τοῦ Διβριώτου. Οὕτω καὶ εἰς τὰ
 φυτὰ τῶν τροπικῶν, τὰ ὅποια μεταφυτεύουν εἰς
 τὰ ψυχὰ τοῦ Βορρᾶ, χαρίζει νέας δυνάμεις, στε-
 ρεοποιεῖ τὰς ρίζας των, ἀνδρίζει τοὺς χυμούς
 των καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν μεταβάλλει καὶ
 αὐτὸ τὸ εἶδος των διὰ νὰ δυνηθοῦν καὶ ζήσουν εἰς
 τὴν νέαν πατρίδα των. Καὶ ὅπως ὁ περιηγητὴς
 ὑπὸ τὸ ῥοδόδενδρον τῆς Λαπωνίας μόλις ἀνα-
 γνωρίζει τὸ ῥοδόδενδρον τῶν Ἀλπεων οὕτω
 καὶ ἡδὴ ὑπὸ τὴν σημερινὴν γυναῖκα μόλις ἀνα-
 γνωρίζει τις τὴν ἄλλοτε λυγερήν. Ἡ Ἀνθὴ δὲν
 εἶνε πλέον ἡ ὄνειροπόλος ἐρωμένη τοῦ Γεωργίου
 Βρανᾶ· εἶνε ἡ θετικὴ σύζυγος, ἡ γυναῖκα τοῦ
 Νικολοῦ Πικοπούλου.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ.

